

KIÁLLÍTÁSOK

A PANNONHALMI FŐAPÁTSÁGBAN 2015-BEN

A Pannonhalmi Főapátság kiállítótereiben 2015-ben a következő kiállítások láthatók: 2015. március 21. és november 11. között, az Apátságban, a Monostori kiállítótérben: *A SIVATAG – tájkép és szakrális tapasztalat*, 2015. május 14. és szeptember 30. között a Pannonhalmi Apátsági Múzeum épületben a Ferenc pápa által meghirdetett *Megszentelt élet évéhez* kapcsolódva a *Szent Benedek és a bencés spiritualitás* című kiállítások.

A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár klasszicista teremkönyvtárában, 12 tárlóban e két kiállítás-hoz kapcsolódva a *Locus horribilis – locus amoenus. Az Édenkertből sivatag pusztán át a Mennyei Jeruzsálembe* című kamarakiállítás látható.

A SIVATAG – tájkép és szakrális tapasztalat kiállítás:

A Pannonhalmi Főapátság monostori kiállítóterében évente megrendezett tárlatok különlegessége, hogy az apátsági gyűjtemények egyes darabjait olyan új kontextusba helyezik, amely nem egyszerűen történeti és művészi értékre hívja fel a figyelmet, hanem összefüggésbe hozza őket a mai ember kérdéseivel.

A 2015-ös kiállítás – e hagyomány jegyében – egy kedvelt festészeti műfaj, a tájkép tradíciójához nyúl, s e szerzeágazó képtípus tematikáját szűkíti a sivatag bibliai, földrajzi és spirituális tapasztalatára.

A sivatag témája azért is érdekes e falak között, mert azon túl, hogy fontos bibliai helyszín, egyszerre jelöli a keresztény szerzetesség szülőföldjét és azt az elemi tapasztalatot, amelyet – így vagy úgy, hosszabb vagy rövidebb ideig – mindannyian átélünk.

Szent Benedek és a bencés spiritualitás

A bencés lelkiség mintegy ezeröttszáz éves történelmét mutatja be a Szent Benedek és a bencés spiritualitás című kiállítás az Apátsági Múzeumban.

A Ferenc pápa által meghirdetett Megszentelt

élet évéhez kapcsolódó tárlat középkori és barokk műalkotásokon keresztül mutatja be Szent Benedek alakját, a szerzetesi élet aspektusait, a szent kultuszát és a bencés lelkiség hazai elterjedését.

A kiállításra a műtárgyak az ausztriai Sankt Paul im Lavanttal-i monostorból és a kremsmünsteri bencés monostorból, a Pannonhalmi Főapátság gyűjteményeiből, a Szépművészeti Múzeumból, a Magyar Nemzeti Galériából, valamint az Iparművészeti Múzeumból érkeztek.

A tárlat legkiemelkedőbb műtárgyai közé tartozik a II. József intézkedéseit követően a németországi Sankt Blasien monostorának kincstárából Karintiába került, Szent László felesége által készíttetett, és a Keresztfa egy szilánkját magába foglaló Adelheid-kereszt. A gazdagon díszített, 83 centiméter magas ereklyetartó kereszt egyike a legnagyobb fennmaradt, drágakövekkel és gemmákkal kirakott keresztnek. A magyar vonatkozású műtárgyat eddig még nem láthatta Magyarországon a közönség.

Locus horribilis – locus amoenus. Az Édenkertből sivatag pusztán át a Mennyei Jeruzsálembe

A kiállítás a pusztára, mint valóságos és jelképes tájra egyszerre figyel, a pusztában időző szerzetes (remete) alakjában az Istent komolyan követő hívő ember identitására ismer.

Az embernek és emberiségnek a Szentírás lapjairól elénk táruló története a Paradicsomkertben kezdődik, majd onnan számkivetve, olykor kietlen pusztaságon át vándorolva hívő reményünk szerint a Mennyei Jeruzsálembe tart.

Az Édenből kiesett ember lakatlan, kietlen, elhagyott helyen találja magát, mely aszályos, sötét és veszélyes: félelmetes állatok és démonok lakhelye. A sivatag, a puszta az Őszövetégtől kezdve sajátos toposzá válik: egyrészt az Istennel való találkozásnak egyszerre jelképes és valóságos helye, az a hely, ahol Isten megjelenik, jelen van; egyben az Isten és Isten

népe közötti szövetségkötés, a törvény átadása, csodák helye, másrészt – a választott népnek az Isten iránti hűtlensége miatt – a büntetés helye is. Az Újszövetségben a „puszta” a megtisztító, tökéletességre vezető, nehézségekre, küzdelemre vagy éppen küldetésre felkészítő kísértések és próbatételek helyévé válik.

Az elvonulás vagy éppen elmenekülés a pusztába, a pusztában tartózkodás, a pusztai vándorlás a hívő ember és hívő magatartás jelképévé válik. Aki feltekint a Mózes készítette rézkönyvra, meggyógyul a kígyómarásból. A pusztába menekül az Asszony a sárkány, a gonosz elől (ld. Jel, 12, 6. 14). Az őskeresztények a pusztában rejtőznek el az üldözés elől.

A puszta a remeték, az első aszkéták és szerzetesek élettere és rejtékhelye, ahol ugyan démonok kísértik (szörnyek, félelmetes és veszélyes állatok) és Istentől jövő próbatételek is megtépzák az embert, ám ahol a próbatételeket kiállva, Istennek tetsző, tökéletességre vivő életet élhet a lélek – szabadságban. Az egymástól is elszigetelten élő remeték idővel remeteségeket, több remete által lakott telepet alkotnak. Elsőként Egyiptomban, Szíriában, Kijev közelében alakulnak ki ezek az egymástól nem messze lévő barlangokból, épített hajlékokból álló életterek.

A *puszta* kezdetben valóságos táj: *homok-* vagy *kősvatag*, vagy jelképes pusztaság (lakatlan, kietlen hely), mely mégis a találkozás, illetve jelenlét helye. Sajátos „pusztaság” a lakatlanság és a találkozás helye értelemben a *hegy* is (Sínai-hegy vagy Hóreb, ahol a választott nép megkapja a törvényt – Mória-hegye, Ábrahám történetéből, mely a megpróbáltatás és ugyanakkor Isten szeretetének a helye, a Tábor-hegy, a színeváltozás helye, ahol Jézus isteni dicsőségében mutatkozik meg és a Golgota.) A „svatag” a későbbi korokban olykor nem vagy csak nehezen megközelíthető *sziget*, mások számára ismeretlen *barlang*, az emberek elől elrejtő rengeteg, *erdő*, még később hegyre vagy völgybe épült *monostor* (a görög monasztérion remetelak szó-

ból alakult ki a latin monasterium) vagy *kolostor* (a latin claustrum – zár, retesz, erőd szóból claustrum monasterii a rendház laikusok-idegének elől elzárt helyiségei).

A szentek (szerzetesek, rendalapítók, egyháztanítók, mártírok) mind időről-időre elvonulnak a pusztába, hogy tisztuljanak, elmélyedjenek, Istentől töltekezzenek vagy felkészüljenek hívátásukra. Szent Jeromos életrajzából tudjuk, hogy 5 évet töltött remeteként khalkiszi sivatagban. Szent Benedek egy Subiacóhoz közeli barlangba vonult a világ elől.

Bár a szerzetesség, mint létforma egyre elterjedtebb lesz, újabb és újabb rendek alakulnak, illetve a korábban alakult rendekben reformokra kerül sor, a remeteség, ha nem is mint állandó, hanem mint rövidebb vagy hosszabb időn keresztül megélt életforma egyféle lelki gyakorlat marad, a megújulás, megtisztulás, vezeklés eszköze. (Szent Gellért Bakonybélben remeteszkedik; remeteségbe vonul a szintén Bakonybélhez is kötődő Szent Günter; a Nyitra melletti Zobor hegyi remeték – Szórád és Benedek).

A remeteség a 12. században kap új lendületet. Az újonnan alakuló remeterendek (pl. a kamalduliak, a karthauziak) a sivatagi atyák, a világból kivonuló aszkéták hagyományát kívánják követni. A remeterendek tagjai magukat Krisztus szegényeinek (pauperes Christi) nevezték, evangéliumi szegénységre törekedtek. Bár közösségben, de mégis szinte egymástól elkülönülve, szemlélődő magányban éltek, kétkezi munkával teremtve meg önellátásukat. A korabeli társadalomból kivonulva, elzárt – általában vadonban, erdőségben épített – kolostorokban éltek. Remeterend az egyetlen magyar alapítású szerzetesrend, a pálos rend is.

A sivatag, idővel – az atyák sivatagja is, mely életformához visszatéréshez törekednek az újonnan alakuló szerzetesrendek – egyre inkább spirituális (vagy spiritualizált), mint valós táj. A monostorban-kolostorban „remeteszkedő” szerzetes olykor már sem nem valós, sem nem spiri-

tuális tájként, hanem érzésként, lelkiállapotként éli meg a pusztaságot: a lélek éjszakája, lelki sötétség, lelki szárazság. A pusztában vándorlás is virtuális lesz, mint Keresztes Szent János hegye, Nagy Szent Teréz belső várkastélya.

A 17-18. században jelennek meg a „remetelakok”, mint a kálváriák vagy búcsújáráshelyek, kegyhelyek kiegészítő építményei. A 18. század végén induló és a 19. században virágkorát élő romantika ismét felfedezi a sivatagot, pusztát (mint egzotikus tájat) és a képzőművészeti alkotásokon megjelenik a világból kivonuló, elzárkózó remete alakja is. Ennek magyarázata néhány, a romantikára jellemző stílusjegyen keresendő: vonzódás az egzotikus kultúrákhoz, tájakhoz, vidékekhez, mely a jelenből vagy az adott világból való elvágyódást jelzi; a reményvesztettség, a csalódás kifejezése az embert körülvevő valóság iránt; kultúra, táj, életforma, érzület eszményítése és idealizálása; a

múlt felé fordulás; titokzatos, félelmetes tájak és környezet, díszletesség. (Útleírások – albumok a Szentföldről, Egyiptomról.)

A pusztá, a sivatag, mint sajátos valóságos és virtuális létter, lelkiállapot, a remeteség mint, életforma eszményként tovább él a 20. században is. Míg a tragikus körülmények között meghalt Charles de Foucauld és Carlo Carretto valóságosan kivonul a pusztába – a Szaharában éltek –, addig Thomas Merton trappista szerzetes (A csend szava, Hétlépcsős hegy) és a világi gondolkodó, író Antoine de Saint-Exupéry (Az ember földje) misztikus pusztaságban vándorol élete végső célja, a „szem nem látta, fül nem hallotta, emberi szív által föl nem fogható” Menyneyi Jeruzsálem felé, melyet „Isten azoknak készített, akik őt szeretik.” (vö: 1Kor 2, 9)

Ásványi Ilona

Főapátsági Könyvtár

